

Čtvrtá kapitola

PANÍ DE BERNY

Ve dvaadvaceti letech neviděl Balzac splnění ani jedné, ani druhé z těchto dvou *passions* pro lásku a slávu. Bezmocné byly všechny jeho bezuzdné sny, marné vášnivé pokusy. CROMWELL, jímž mířil na „krále tohoto světa“, žlutne v zásuvce, skryt a zapomenut mezi jinými bezcennými papíry. Bídne romány, které hudlaří na běžícím páse, vycházejí a mizí pod cizími jmény; nikdo ve Francii nepronásí, nikdo mezi pěti tisíci spisovateli této země nezná jméno jakéhosi Honorého Balzaca. Nikdo si neváží jeho nadání, a nejméně on sám. Nic nepomohlo, že se sklonil hluboko pod svou přirozenou míru, aby se sklepními dveřmi vkradl alespoň do nejvykřičenějšího přístavku literatury, do braku. A nic nepomáhá, že dnem i nocí píše a píše, s houževnatou zarytostí hladové krysy, která se mermomocí chce prohlodat do spížírny, jejíž lákavá vůně ji pálí až v útrobách. Nejneslýchanější úsilí ho nepřivedlo ani o krok dál.

Osudný pro Balzaca v oněch letech není nedostatek síly – ta se v něm už vzpíná nahromaděna a nakupena –, nýbrž nedostatek odvahy. Balzac má temperament dobyvatele a vůli prosadit se. I v řídkých chvílích skleslosti ví, že duchem, pílí, věděním, usilovností stojí nekonečně vysoko nad všemi svými kamarády; ale protože je mnohaletým zastrašováním v rodině pravděpodobně porušena jistota jeho chování, nedovede této své vnitřní smělosti uvolnit cestu:

Smělý jsem sice byl, ale jen duševně, nikoli svým vystupováním.

Až do třicátého roku se jako umělec neodvážil na jemu přiměřený úkol a v soukromém životě si jako muž nevěří ve vztahu k ženě. Ač

tato představa v první chvíli působí sebegroteskněji, pozdější dravý, nevázaný muž byl po celé své mládí téměř chorobně nesmělý.

Ale nesmělost nemusí vždycky pramenit ze slabosti; jen člověk již vyvážený je opravdu jistý, a přemíra nepoužité síly, která ještě neví, co se sebou počít, snadno způsobuje svými neklidnými nárazy, že duše kolísá: kolísá mezi vypínavostí před sebou samým a zároveň úzkostí přiznat tuto ještě ničím neprokázanou sílu před jinými. Mladý Balzac se vyhýbá ženám, nikoli ze strachu, že by se zamiloval, nýbrž naopak, že se bojí své vlastní bouřlivosti. Také smyslnost se začala u něho projevovat pozdě, sám mluví o

pubertě, kterou nadměrně prodlužovala práce,

a o své mužnosti,

kteřá jen váhavě vyháněla zelené letorosty.

Později však prokrvuje podsaditého, širokoplecího mladíka s téměř černošsky odulými rty tak prudce, že mu dává nejmohutnější sexuální zdatnost, jež může být muži dána: schopnost nevybíravosti. Balzac jako člověk smyslů a obrazotvornosti nepotřebuje u ženy ani mládí, ani půvab. Tento mág vůle, který si ve svých hladových letech píše na stůl jídelní lístek a domnívá se, že pojídá kaviár a paštiku, zatímco v zubech drtí tvrdý, starý chléb, tento muž je schopen, jakmile použije své vůle, vidět Helenu v každé ženě, i v Hekubě. Ani stáří, překročivší hranice kanonického věku, ani porušené tahy, ani otylost, ani jiné kazy, jež by eklektického milovníka přinutily k biblickému josefovskému gestu, nejsou pro něho zábrany. Bude milovat, koho chce milovat, a vezme si, čeho se mu právě zachtělo.

Tak jako je coby spisovatel ochoten propůjčit své pero bez výběru každému mazalovi, tak je jako muž ochoten dát si dohodit každou ženu, která ho vysvobodí z rodinného otroctví, a je jedno, bude-li hezká či ošklivá, omezená či hašteřivá. Jeho první námluvy jsou – právě tak jako jeho knihy – zcela anonymní.

Poohlédni se pro mne – píše tento prapodivný mladý idealista sestře – po nějaké bohaté vdově s jméním ... a vychval mě: dvaadvacet let, hodný hoch, slušného zevnějšku, jiskrných očí, plný ohně. A jako manžel nejlepší paštika, jakou kdy nebesa upekla.

Jako v knihkupeckých krámech v Palais Royal lze tenkrát Honorého Balzaca lacino koupit i na sňatkovém trhu, protože svou cenu hodnotí téměř nulou; Balzac nebude v sebe věřit dříve, dokud ho nepovzbudí alespoň jediný člověk. Nakladatel, kritik, který by mu přislíbil úspěch, žena, která by mu darovala úsměv, a zakříknutost by z něho spadla. Ale sláva ho nechtěla, ženy si ho neвшímaly; a tak chce alespoň třetí pozemský statek: peníze, a s nimi svobodu.

Že ženy neznámého mladého studenta zvlášť nepovzbuzovaly, je samo o sobě pochopitelné. „Mladý, velmi ošklivý muž,“ tak začíná Vigny své tehdejší líčení; jako zanedbává svůj talent, zanedbává v oněch letech také svůj zevnějšek, a sami mužští kamarádi si s odporem povšimnou jeho nechutné mastné hřívky, špatných zubů, které při chvatném mluvení rozstříkují sliny, a nezavázaných tkaniček u bot. Rovněž starý venkovský krejčí v Toursu, jehož úkolem je obracet pro něho otcovy obnošené obleky, nedokáže při jeho široké býčí šíji a mohutných ramenou dodat fraku módní švih. Balzac ví, že ho jeho vrozená krátkonohá těžkopádnost činí směšným, když se pokouší jako tehdejší *élégants* při chůzi koketně kroutit nebo se odvážit na parkety k tanci. A tento pocit méněcennosti před ženami způsobuje, že znovu a znovu prchá zpět k svému osamělému psacímu stolu. Co je mu platné „ohnivé oko“, když se ihned ukryje pod víčko, jakmile se k němu blíží krásná žena? Co duch, vědomosti, vnitřní překypující hojnost – když se neodváží promluvit, když ze sebe vypraví jen několik koktavých, bezmocných slov tam, kde se jiní, tisíckrát hloupější, dovedou vlichotit svižnými frázemi? Mladý muž ví, že by dovedl hovořit tisíckrát lépe, že jeho schopnost svádět, eroticky a také sexuálně obšťastňovat je v něm neskonale živelnější než

v těchto hezounech v dobře střížených fracích a s pečlivě uvázanými nákrčníky, kteří si pohrávají s lorněty. Ve svém neukojeném hladu po lásce by byl ochoten dát všechna svá budoucí díla, svou inteligenci i své umění, svého ducha i své vědomosti za ono druhé umění, naklánět se tak vláčně a s rozjiskřenými zraky k ženě a při tomto sklánění cítit chvění jejích ramen. Ale není mu dopřána ani jiskřička takových úspěchů, jež by se byla při síle jeho fantazie ihned rozhořela v plamen, ozařující celý svět. Jeho pohled říká ženám tak málo jako jeho jméno nakladatelům, a je to sám Balzac, který svému hrdinovi Rafaelovi dává v ŠAGRÉNOVÉ KŮŽI líčit porážky svého mládí:

Má duše, již bylo znovu a znovu překáženo a znemožňováno, aby se projevila, uzavírala se víc a víc do sebe. Třebaže jsem byl z domova otevřený a přirozený, přece jsem asi působil chladně a nepřirozeně... Byl jsem plachý a nemotorný; pochyboval jsem, že by můj hlas mohl být sebemeně působivý; nesnášel jsem sama sebe, shledával jsem, že jsem ošklivý, a styděl jsem se za sebe. Navzdory onomu vnitřnímu hlasu, který nadaného člověka v jeho strážnících vždycky udržuje a který na mě volal: Odvahu! Kupředu! Navzdory zjevení, které probleskávalo v mé samotě a ukazovalo, jaká je ve mně síla, navzdory naději, kterou jsem čerpal, když jsem tehdejší díla, jimž se obecnost obdivovalo, srovnával s uměleckými díly své fantazie: byl jsem nejistý jako dítě.

Byl jsem kořistí nejdivočejší ctižádostivosti, domníval jsem se, že jsem určen k velikým věcem, a zároveň jsem cítil svou nicotnost... Mezi mladými lidmi svého věku jsem se setkával se sektou chvastounů, kteří chodili se vztyčenou hlavou, žvanili jalovosti a bez jakýchkoli zábran usedali vedle žen. Ti mi imponovali nejvíc: nestoudnostmi, které dávali k lepšímu, způsobem, jakým okusovali hlavici své hůlky, svým strojeným tlacháním. Prostitutovali ve svých řečech nejhezčí ženy, tvrdili, že s každou leželi v posteli, nebo se alespoň tak tvářili, a zároveň si hráli na povznesence, pro něž takové rozkoše vlastně vůbec nic neznamenaají. Nejctnostnější, nejctudnější žena byla v jejich očích pouhou snadnou kořistí – bylo ji možno dobyt prostým slovem, nepatrným, odvážným posunkem, prvním drzým pohledem! Prohlašuji ti na

čest a svědomí: tenkrát se mi zdálo, že je méně obtížné získat moc nebo literární slávu než dobyt mladou, duchaplnou a půvabnou urozenou dámou... Viděl jsem tenkrát dost žen, které jsem zpovzdálí zbožňoval, pro které by mé srdce bylo bývalo ochotno podstoupit jakoukoli zkoušku – byly by mně mohly duši rozervat na kusy, má energie by se nezalekla žádné oběti, žádné trýzně. Náležely hlupákům, které bych já nechtěl mít ani jako domovníky... Byl jsem dozajista příliš prostoduchý pro tuto vyumělkovanou společnost, jež se pohybuje v umělém světle a všechny své myšlenky odívá v konvenční fráze nebo v módní úsloví. A nedovedl jsem ani mluvit mlčením, ani mlčet tlacháním. A tak jsem nakonec musel oheň, který mě stravoval, ukryt ve své hrudi. Přitom jsem měl přece duši, jakou si ženy mohou jen přát, plnou oně blouznivosti, po které touží, měl jsem opravdu onu sílu, jíž se oni hňupové jen holedbali – ale všechny ženy jednaly se mnou záluďně a krutě... Ó, mít pocit, že jsme zrozeni k lásce, že jsme určeni k tomu, abychom ženu učinili šťastnou, a nenajít jediného člověka, ani odvážnou a vznešenou Marcelinu, ani nějakou obstárlou markýzu. Nosit s sebou ve své žebřákové brašně poklady a nenajít nikoho, ba ani dítě, ani nějakou zvědavou mladou dívku, které by je mohly obdivovat. Často jsem ze zoufalství chtěl na sebe vztáhnout ruku.

Avšak i snazší dobrodružství, v nichž mladí muži jinak nalézají náhradu za své vysněné lásky, jsou mu odepřena. V městečku Villeparisis ho střeží rodina, v Paříži nedopustí souchotinářský rodičovský měsíční příspěvek, aby si pozval k večeři byt' nejchudší grizetku.

Leč čím vyšší je hráz, tím mocnější je tlak vodní masy, který ji chce roztrástit. Jako mnich postem a modlitbami, tak dokáže Balzac toto dychtění po ženách a něžnostech nějakou dobu potlačovat fantastickou prací. Ve svých románech tone v náhražkách skutečnosti a opájí se svými – značně kýčovými – hrdinkami. Tato obrazotvornost v něm však – je to začarovaný kruh – jen živí zápalný živel. Ve svém dvaadvacátém roce je Balzac přeplněn stále se stupňujícím dychtěním. Nesmírná mohoucnost lásky čeká jen na první

podnět k svému vyžití. Balzac už nesnáší svou samotu. Chce konečně žít, konečně milovat, být milován. A kde Balzac nasadí svou vůli, vytvoří si ze zrnka prachu nekonečno.

Potlačované vášně si jako jiné přírodní živly, jako vzduch, voda a oheň, když jsou sraženy na nejkrajnější tlakový bod, prolomí průrvu na nejneočekávanějším místě. Balzacův rozhodující zážitek začíná v malém městě, a téměř ve stínu jinak tak úctyhodného domova.

Náhoda chtěla tomu, že rodina de Berny má v Paříži svůj městský byt vedle *piéd-à-terre* rodiny Balzacovy a právě tak jako ona letohrádek ve Villeparisis. Z toho brzy vyplyne bližší seznámení, které maloměšťanská rodina Balzacova musí pokládat za nemalou čest. Pan Gabriel de Berny, syn skutečného guvernéra a sám *conseiller à la cour impériale*, císařský dvorní rada, pochází z dobré šlechty; původ jeho značně mladší ženy není tak modrokrevný, zato však zajímavější. Její otec Filip Josef Himmer, příslušník staré wetzlarské muzikantské rodiny, se směl těšit obzvláštní ochraně Marie Antoinetty, jež mu dala za manželku svou vlastní komornou Markétu de Laborde. Po časně Himmerově smrti – umírá ve třiceti letech – je spojení s královským domem ještě užší, neboť vdova se v druhém manželství provdá za rytíře de Jarjailles, nejodvážnějšího ze všech royalistů, který se v době nebezpečí osvědčí jako nejvěrnější z nejvěrnějších; vrací se z Koblenze a s ohrožením života se pokouší o nemožné, o vysvobození uvězněné královny z Conciergerie. Sedm dětí, hezounká děvčátka a roztomilí chlapi, oživují a rozveselují prostorný letohrádek; je tam plno smíchu, žertů, her a chytrých řečí. Pan Balzac se snaží bavit pána, od té doby, co postupuje ztráta jeho zřetelivosti, poněkud mrzoutského a přihlouplého. Paní Balzacová uzavírá přátelství s paní, přibližně stejně starou a rovněž poněkud romanticky založenou. Laura Balzacová se stává družkou mladých dívek. A je výborné, že se i pro Honorého najde vhodné použití. Jelikož rodiče neberou jeho literární činnost příliš vážně a mladý povaleč

má za přístřeší a stravu konat alespoň něco užitečného, přimějí ho, aby v hodinách, kdy nepracuje na románě, vyučoval svého mladšího bratra Henriho. Jelikož Alexandre de Berny je přibližně téhož věku, není nic přirozenějšího, než že Balzac dává opakovací hodiny oběma najednou, a tak dochází dvaadvacetiletý mladík, který vítá každý podnět, může-li se k domu svých rodičů obrátit zády, častěji a častěji do útulného, veselého letohrádku Bernyových.

Brzy začne být Balzacově rodině něco nápadné; za prvé že Honoré i ve dnech, kdy nevyučuje, putuje k Bernyovým a tráví tam celá odpoledne i večery, dále že se pečlivě obléká, že je přístupnější a zřejmě vlídnější. Rozluštění této šarády není pro matku nijak obtížné. Její Honoré je zamilován, a není pochyb o tom, do koho. Paní de Berny má kromě již provdané dcery mladičkou, jako obrázek krásnou Emanuelu – „byla úchvatná krasavice, indický květ!“ píše Balzac o dvacet let později –, jež byla jen o něco málo mladší než Honoré. Balzacova rodina se usmívá pod vousy. To by nebylo tak špatné, bylo by to dokonce to nejrozumnější, co tento nevyzpytatelný mládenec až dosud začal, neboť rodina de Berny stojí společensky vysoko nad nimi a je – a tím matka Balzacová nikdy nebude pohrdat – značně zámožná. Se ženou z tak vlivných kruhů by pak Honoré dosáhl ihned výnosného postavení a kromě toho ještě úctyhodnějšího, než je houfné vyrábění románů pro malé nakladatele. A tak podporují toto potěšitelné sblížení a matka Balzacová pravděpodobně v duchu již přemítá o zaokrouhlené číslici věna v brzké svatební smlouvě. Sní o svatební smlouvě Honorého Balzaca a Emanuelu de Berny, ozdobené všemi podpisy oboustranného příbuzenstva.

Je však neblahou sudbou matky Balzacové, že i když svým přísně měšťansky orientovaným způsobem poctivě usilovala o synovo blaho, nikdy o něm nevěděla to, co bylo podstatné. Také tentokrát byl její dohad zcela nesprávný. Není to okouzlující dívenka Emanuelu de Berny, nýbrž matka – a dík provdané dceři již babička –, jež

okouznila Balzaca. Na tuto nejnepravděpodobnější ze všech možností, že by pětadvacetiletá žena, která porodila devět dětí, byla ještě s to roznítit milostnou vášeň, nikdo ani nepomyslel. Byla-li madame de Berny v mladších letech krásná, nelze pro nedostatek dokumentárních obrazů zjistit. Jisté je jenom to, že ve svém pětadvacátém roce byla pro mladého muže daleko mimo hranici erotické žádoucnosti. I když zádumčivá křehkost jejích rysů působila přitažlivě, její tělo již dávno zbaculatělo. Ženskost se již úplně přelila v mateřskost. Ale právě tato mateřskost, po níž Balzac po celé dětství u své vlastní matky marně dychtil, je asi to, co v této podobě hledá a nalézá. Tajemným instinktem, který jako strážný anděl provází každého génia na jeho pouti, poznává, že síle v něm sídlící je třeba vedení a řízení, vědoucí a milující ruky, jež uvolní a ruší napětí, jež to, co je v něm hrubého, zjemní a uhladí, aniž zraní. Jež ho povzbudí a zároveň mu ukáže jeho chyby, ale nikoli způsobem kritickým, zlovolným, nýbrž pomocným a spolutvořivým, jež se snaží myslet jeho myšlenkami a jeho bujným snům se neposmívá jako čirému bláznovství. Živelná potřeba sdílnosti, bouřlivá touha svěřovat se, kterou jeho vlastní matka pociťovala jako neslýchanou aroganci, může se konečně s důvěrou vybijet u této ženy, jež mu, skoro stejně stará jako jeho matka, naslouchá s jasnými, chytrými, dobrotivě účastnými očima, když před ní sní své plamenné plány. Bude jeho drobné ztráty sebeovládání a neobratnosti, jeho nejapnosti a beztaktnosti šetrně opravovat, avšak nikoli pánovitým, přísným matčíným způsobem, nýbrž neznatelně ho bude formovat, opatrně ho vychovávat, a již tím, že se citlivá, naslouchající k němu skloní, napřímí pokleslé sebevědomí. Ve své PANÍ FIRMIANIOVÉ líčí štěstí tohoto duchovního setkání.

Měl jste někdo to štěstí, že jste se setkal se ženou, jejíž harmonický hlas propůjčuje slovům půvab, který rovněž obestírá celé její chování? Ženou, která dovede mluvit i mlčet, která vás svou vlídností a něžností zaujme, která

šťastně volí svá slova a hovoří ryzí řečí? Její škádlení jsou jako laskání, její kritika nezraňuje; nerozpráví o věcech hašteřivě, nýbrž se spokojuje tím, že rozhovor řídí a v dané chvíli odvádí na jiné pole. Je roztomilá a usměvavá, v její zdvořilosti není nic nuceného, i když o něco usiluje, přece nikdy není přehnaně úzkostlivá, úcta, kterou jí musíte prokazovat, není nikdy víc než pouhý sladký stín, nikdy vás neunavuje, propouští vás spokojeného s ní i s vámi. A tento líbezný půvab je vtisknut do všech věcí, jimiž se obklopuje. V jejím domě lahodí všechno očím, vzduch, který dýcháte, zdá se vám vzduchem domova. Tato žena je přirozená. Nekoná nic s námahou, nevystavuje se na odiv, vyjadřuje své city prostě, protože cítí upřímně...

Je něžná a veselá zároveň, utěšuje neobyčejně mile. Budete ji milovat tak horoucně, že budete ochoten shledávat, že je v právu i tehdy, kdyby se tento anděl někdy dopustil chyby.

A pak, do jaké nové, do jaké jiné společenské atmosféry vstupuje v tomto kruhu! Jak styk s ní učí tohoto mladého muže, který jako nikdo dovede vidět souvislost lidí s jejich dobou, cítit a prožívat dějiny jako nejživější přítomnost! Při křtu této ženy byli vévoda de Framsac a kněžna de Chimayes zástupci kmotrů tak vznešených jako francouzský král a královna; po Ludvíkovi XVI. se jmenuje Laura Ludvika, po Marii Antoinettě se jmenuje Antoinetta. V domě svého otčima rytíře de Jarjailles slyšela tohoto nejvěrnějšího z věrných vyprávět, jak se s nebezpečím života vloudil do Conciergerie a přijal z královniných rukou dopisy jejímu milci Fersenovi. Snad mu ukáže královnin vděčný dopis, který rodina spolu s kapesníkem, smočeným na popravišti v královnině krvi, chová jako největší poklad, onen poslední, otrěsný dopis: „Snili jsme krásný sen, toť vše. Bylo však velkým ziskem pro mne, že se mi při této příležitosti opětně dostalo nového důkazu Vaší oddanosti.“ Jaké jsou to vzpomínky, jak ožívují tisícerými jednotlivostmi obrazotvornost, jak vzrušují smysly, jak rozněčují vůli k práci a tvoření! Lze si představit mladého Balzaca, opuštěného chlapce, jehož mládí chřadlo

ve vězeňských kobkách semináře a v bídném podkroví v rue Lesdiguières, který doma stále jen slyší věčné maloměšťanské nářky nad drahou činží, nad úroky, nad vklady a doživotními rentami a že by přece jen konečně měl vydělávat a stát se počestným měšťanem nebo drobným úředníčkem. Lze si představit, jak naslouchá, když křehký, něžný ženský hlas vypráví tyto velké legendy o umírajícím království a hrůzách revoluce, a když jeho vlastní netrpělivá, znovu a znovu překotně předbíhající zvědavost není odháněna odmítavým slovem, nýbrž přijímána s mateřsky teplým pohledem. Při takových rozhovorech cítí, jak se jeho obrazotvornost znásobuje, jak jeho srdce roste; vděčně nahlíží netrpělivý básník s pomocí této vlídné učitelky poprvé do života.

Tak to začalo s madame de Warens, když vzala k sobě do domu mladého Jeana-Jacquesa Rousseaua. Také ona chtěla nemotorného, nevykvašeného, bouřlivého mladíka jen trochu řídit a vychovávat. Také ona nemyslela a nezamýšlela nic jiného než podělit se s nezkušeným o svou zkušenost. Ale mezi učitelem a žákem snadno dochází k proměně citu, nepozorovaně přecházejícího v erotiku. Bezděky se výtky mění v něžnost, úcta v lásku a touha po důvěrném pobesedování v dychtění po vroucnějších důvěrnostech. Také madame de Berny se dává zprvu oklamat nesmělostí mladého, ohnivého muže a domnívá se, že je to jen úcta k jejím letům, k její společenské nadřazenosti. Netuší však, když vlídným povzbuzováním uvolňuje jeho sebevědomí, jakou démonickou sílu tu osvobozuje, jaký žár po léta dušeného ohně může rozpoutat už pouhý pohled. Nemůže tušit, že pro člověka takové obrazotvornosti jako Balzac její léta nic neznamenají a že jeho nesmírná schopnost rozplamenit se a nadchnout může učinit ji, matku, babičku, ještě žádoucí. Leč Balzacova vůle milovat, tato jedinečná vůle, vytvoří si, vynutí si tento zázrak.

Když jsem Vás spatřil poprvé, všechny mé smysly byly vzrušeny a má fantazie vzplanula: domníval jsem se, že ve Vás zřím dokonalou bytost... nemohl

bych říci jakou bytost. Ale nakonec jsem, proniknut touto představou, nedbal všeho ostatního a viděl ve Vás už jen tuto jedinečnou dokonalost.

Obdiv se mění v dychtění a Balzac teď, když má odvahu dychtit, nestrpí odpor.

Madame de Berny se poleká. Žena nyní tak mírná, tak mateřská nebývala ve svých mladých letech světice. Sotvaže se provdala, měla – více než před dvaadvaceti lety – první ohnivý milostný poměr s černovlasým mladým Korsičanem, který asi sotva byl poslední. Zlé jazyky ve Villeparisis dokonce šuškaří, že obě její poslední děti jsou jen podle jména potomci jejího starého poloslepeho manžela. Sama o sobě by tedy vášeň mladého muže neohrožovala puritánskou pruderií. Chápe však, jak je nesmyslné začínat v pětáctyřiceti letech před zraky dospělých dětí milostný poměr s mladým mužem, který je mladší než její dcera. Proč se ještě jednou odvažovat onoho sladkého nebezpečí, když taková láska nemůže přece mít dlouhé trvání? A tak v dopise, který se nezachoval, odkazuje Balzacův překypující cit do přátelských mezí. Místo aby svůj věk zamlčovala, zdůrazňuje svá léta; avšak Balzac bouřlivě odpovídá. Není tak malomyslný jako jeho pozdější tragický hrdina Athanasius Granson ve STARÉ PANNĚ, jenž

se bál kletby směřnosti, kterou by svět vrhl na lásku třiadvacetiletého mladého muže k ženě čtyřicetileté.

Je rozhodnut přemoci odpor své přítelkyně a volá k ní téměř zlostně:

Velký bože, kdybych byl ženou, kdybych byl stár pětáctyřicet let a ještě stále hoden lásky, ach, počínal bych si jinak než Vy! Jaký problém: být ženou, jež se octla na počátku svého podzimu a jež se zdráhá utrhnout jablko, které přivedlo Adama a Evu do neštěstí!

Právě proto, že tohoto ohnivého mladíka miluje, neusnadňuje to madame de Berny dotírajícímu milovníkovi; brání se energicky celé týdny, celé měsíce. Balzac však vložil do této první lásky svou

ctížádost a svou vůli. Pro své sebevědomí potřebuje toto první a rozhodné vítězství. A jak má jediná slabá, zklamaná, ve svém manželství nešťastná a díky takovému dychtění sama již dychtící žena odolat vůli, jež bude dosti mocná, aby si podrobila svět? Jedné dusné srpnové noci se stane, co se muselo stát. Ve tmě se tiše pohne klika u zahradních vrátek, vedoucích do parku jejího letohrádku. Něžná ruka zavede obávaného a očekávaného muže dovnitř a pak započne

ona noc překvapení, tak plná líbeznoti! Ona noc, kterou šťastné dítě – muž – bytost může prožít jen jednou ve svém životě a která se již nikdy nevrátí.

Na malém městě nic nezůstane dlouho utajeno a brzy dávají časté návštěvy mladého Honorého u madame de Berny podnět k živým dohadům a zlovolným řečem. V domě Bernyových dochází k napětí a k výstupům, neboť pro tři mladé domácí dcery – nejstarší je už provdána – může být jen trapné, vidí-li, že jejich vlastní matka podvádí téměř osleplého otce, a dělají všechno, aby nevítanému milovníkovi ztrpčily pobyt v domě. Ještě krutěji je ohromena paní Balzacová, jakmile konečně začne tušit pravdu. V rozhodujících letech vývoje se o syna vlastně vůbec nestarala, násilně srážela jeho bezelstnost, jeho něžnost, jeho sebedůvěru a chtěla ho stůj co stůj udržovat v pokorné porobenosti. Teď, když postřehla, že v madame de Berny získal pomocnici, přítelkyni, rádkyni, všechno, čím jako matka měla být sama, a ještě k tomu milenku, probudí se v této pánovité ženě jakási divoká žárlivost. Aby ho vymanila z blízkosti té ženy, která svou něžností, mírností nabyla na jejího syna většího vlivu než ona pánovitostí a tvrdostí, donutí jej, aby na jaře 1822 opustil Villeparisis a odebral se k své sestře, madame Survillové, do Bayeux. Osobně ho doprovodí k dostavníku, aby ještě v poslední chvíli neupláchl. Kdežto dříve hleděla na jeho výrobu románů jen jako na prostředek k získání trochy peněz, nyní se pokouší hrát roli literárního mentora. Žádá, aby jí Honoré nejprve předkládal rukopisy svých románů a podroboval se její kritice. Ale už je příliš pozdě.